

7 SAMENVATTING EN CONCLUSIE

De studies die er tot dusver zijn verschenen over de oudtestamentische menora gingen voornamelijk over haar 'geschiedenis', haar oorsprong en haar symboliek. In mijn onderzoek echter heb ik de oudtestamentische teksten waarin sprake is van de menora, in hun context geanalyseerd en thematisch behandeld.

Aan de hand van de betreffende teksten ben ik ingegaan op de menora in het heiligdom, waarbij het enerzijds ging om de enkele cultische menora met haar zeven lichten, die een aparte status bezat en onderdeel was van het tentheiligdom en anderzijds om de *menôrôt*, waarvan er volgens de beschrijvingen meerdere in de eerste tempel hebben gestaan.

Bij de behandeling van de tekst van het menora-visioen van Zacharja bleek dat dit visioen een opvallende centrale plaats heeft in het geheel van de visioenen van de profeet. Ik ben tot de conclusie gekomen dat het menora-visioen een literaire eenheid is, die door de verwerking van de godsnaamgetallen met recht een literair kunstwerk is te noemen. Door sommige moeilijk te vertalen woorden is de precieze vorm van de menora van Zacharja moeilijk voor te stellen, maar de vermelding van het aantal lichten die de menora heeft, zeven maal zeven (de volheid van het licht), doet vermoeden dat er een poging gedaan is om de symboolwaarde van de menora te versterken.

De hoofdvorm van de cultische menora is volgens de enige bruikbare beschrijving in Ex. 25,31-40 een lampenstandaard met zes 'armen', aan weerszijden drie. Deze vorm van de menora doet sterk denken aan een gestileerde boom (de 'Levensboom' of de 'Wereldboom'), een motief dat in de iconografie van het oude Nabije Oosten veel voorkomt. De menora zelf en haar 'armen' zijn versierd met amandelbloemmotieven, die de menora een cultisch vermanende betekenis geven.

Bijna altijd wordt de menora beschouwd als een 'zevenarmige' lampenstandaard waarbij de lampen over de zeven 'armen' verdeeld zijn. De menora bestaat weliswaar uit zeven componenten (de centrale standaard - de menora zelf - met zes 'armen'), maar de voorstelling van zeven 'armen' is onjuist. Ook is er volgens mij geen enkele reden om aan te nemen dat de zeven lampen over die zeven componenten verdeeld moeten worden. Integendeel, de lampen moeten voorgesteld worden op het centrale gedeelte van de menora, de menora zelf, in het centrum van de zes 'armen'. De zeven lampen op de lampenstandaard vormen zo het letterlijke 'brandpunt' van de menora.

Met deze voorstelling blijkt de menora als voorwerp een visueel voorbeeld te zijn geweest van een literair compositiemodel, dat terecht als 'menoramodel' bekend staat om zijn focus-functie. Dat wat in het midden staat wordt extra benadrukt. Uit mijn onderzoek is gebleken dat in verschillende 'menora-teksten' de menora voorkomt in het centrum van het menoramodel (Ex. 30,26-28; Ex. 40,17-32; 1 Kron. 28,12-18; 2 Kron. 13,10-11). Ook het menora-visioen van Zacharja bevindt zich in het brandpunt van het menoramodel van de zeven visioenen.

De menoravorm met zijn 'armen' benadrukken dus de eigenlijke functie van de menora, namelijk centrale lichtbron te zijn. Over het licht geven van de zeven lampen op de menora wordt alleen gesproken in de eerste (Ex. 25,31-40) en de laatste menora-tekst (Num. 8,1-4) van de Pentateuch. Deze teksten functioneren als een inclusio van de menora-teksten in de Pentateuch.

Naar mijn mening is de gangbare vertaling van Num. 8,2 onjuist en suggereert een verkeerde voorstelling van het licht op de menora. Ik stel een afwijkende vertaling voor, die tevens de kerngedachte van de slotperikoop meer recht aan doet.

Bij de bespreking van de cultische functie van de menora bleek dat de beschrijvingen van de cultushandelingen die gedaan moesten worden op de menora (het aanbrengen en verzorgen van de lampen) vaag zijn, maar duidelijk was wel dat dit geregeld moest gebeuren. Verder heb ik duidelijk gemaakt dat de menora in tegenstelling tot de overige cultusvoorwerpen in het heiligdom geen offerkarakter heeft.

Het licht van de menora kan in verband gebracht worden met het vuur dat gezien wordt als de gestalteloze aanwezigheid van JHWH en als onderdeel van de zgn. *kâbôd*-manifestatie. De voorstelling van de aanwezigheid van JHWH in de brandende braambos is volgens mij een voorafschaduw van de betekenis van de menora in het heiligdom. De menora wordt als 'de plaats van het licht' beschouwd en in die zin is de menora de symbolische plaats van de manifestatie van de aanwezigheid van JHWH.

De gedachte dat JHWH's aanwezigheid niet alleen door het licht van de lampen op de menora gesymboliseerd werd, maar ook door de menora als voorwerp zelf, komt naar mijn mening tot uitdrukking door de getalwaarde van het woord מְנוֹרָה, die **301** bedraagt. Dit getal is het **zevenvoud** van **43**, de som van **17** en **26**, de beide godsnaam- (en *kâbôd*) getallen.

Ook heb ik de teksten bekeken in het Nieuwe Testament, waar voor de menora het Griekse woord *λυξία* wordt gebruikt. Hieruit is gebleken dat de menora verbonden werd met de figuur van Christus. De menora kreeg in het 'nieuwe' verbond een nieuwe functie en verbeeldde de continuïteit van de aanwezigheid van God in de beide Testamenten.

Dat dit beeld niet verder in het christendom is uitgewerkt komt naar mijn mening doordat het in die tijd, na de verwoesting van de tempel, een belangrijk symbool voor de joden geworden was. Het was immers op de voorstelling van de Boog van Titus het enige dat ze nog hadden dat zichtbaar aan de tempel herinnerde. De voorstelling van de menora ging daardoor functioneren als een samenvattend beeld van de tempel. De menora bleef echter haar symboolwaarde behouden, ondanks de verschillende interpretaties die men eraan gegeven heeft. De menora werd weliswaar door Hellenistische invloeden kosmisch geïnterpreteerd en door het voorbeeld op de Boog van Titus in de iconografie van de eerste eeuwen na Chr. vaak 'zevenarmig' weergegeven, maar dit alles bleek geen afbreuk te doen aan haar primaire waarde, namelijk als de symbolische manifestatie van de aardse

aanwezigheid van JHWH.

Ik wil besluiten door te constateren dat uit dit onderzoek is gebleken dat de oudtestamentische menora meer is dan een gewone lampenstandaard in het heiligdom. De menora is door haar vorm en functie een belangrijke symbolische weergave van de aanwezigheid van JHWH. Het gaat hierbij zowel om de voorstelling van de menora als cultusvoorwerp in het heiligdom als om het gebruik van het beeld van de menora, zoals in het visioen van Zacharja. Tevens is gebleken dat het literaire gebruik van het menora-model in de vormgeving van teksten een belangrijke aanduiding is voor de symbolische weergave van de aanwezigheid van JHWH. Met deze studie is naar mijn mening slechts een begin gemaakt. Verder literair onderzoek van de menora-teksten zal nodig zijn om nog meer inzicht te krijgen in de precieze functie van de menora in het Oude Testament.